

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра цивільно-правових дисциплін**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для виконання аудиторної та самостійної роботи

з дисципліни

«ПРИРОДООХОРОННЕ ПРАВО ЄС»

**здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»**

Біла Церква
2023

УДК: 349.6

Затверджено
Науково-методичною комісією Білоцерківського НАУ

Протокол № 9 від «15» червня 2023 р.

Укладач: **Обіюх Н.М.**, канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Обіюх Н. М. Методичні вказівки для виконання аудиторної та самостійної роботи з дисципліни «Природоохоронне право ЄС» здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»/ уклад. Н. М. Обіюх. Біла Церква: БНАУ, 2023. 50 с.

Публікація містить рекомендації здобувачам вищої освіти для підготовки до практичних занять з дисципліни «Природоохоронне право ЄС», структуру та зміст навчальної дисципліни, теоретичні та письмові практичні завдання для підготовки, питання для обговорення, завдання для самостійної роботи, тестові завдання для самоконтролю та рекомендовану літературу. Видання спрямоване на розвиток компетентностей щодо розуміння природоохоронного права ЄС та його правових інститутів, а також формування у здобувачів вищої освіти здатності до аналізу та практичного застосування нормативно-правових актів європейського законодавства.

Рецензент: **Настіна О.І.**, канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Білоцерківського НАУ

Методичні вказівки розглянуто на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін, протокол № 9 від 10.05.2023 р.

Схвалено методичною радою соціально-гуманітарного факультету, протокол № 9 від 25.05.2023 р.

ЗМІСТ

№ п/п	Назва	Стор.
1	Передмова	4
2	Контент змістових модулів	6
3	Структура навчальної дисципліни	7
4	Тематика практичних занять	9
5	Тестові завдання для самоконтролю	41
6	Орієнтовний перелік питань до заліку	44
7	Критерії оцінювання результатів навчання здобувача	46

ПЕРЕДМОВА

Одна з особливостей правової освіти на сучасному етапі полягає в тому, що оволодіння знаннями еколого-правових дисциплін є необхідною умовою формування юридичного світогляду майбутніх правників.

Освітня програма підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачає вивчення навчальної дисципліни «Природоохоронне право ЄС». Метою вивчення даної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системи знань щодо об'єктів європейського екологічного права, основних принципів та механізмів охорони навколишнього природного середовища в Європейському Союзі. В рамках вивчення дисципліни «Природоохоронне право ЄС» студенти опановують європейське законодавство, що регулює відносини у сфері охорони та збереження навколишнього середовища на території ЄС.

Слід зазначити, що природоохоронне право – це окрема галузь права в системі європейського права. Вона сформувалась з середини 70-х років ХХ століття під впливом міжнародних процесів глобалізації в сфері охорони довкілля та внаслідок євроінтеграційних процесів. Сучасне природоохоронне право ЄС – це комплексна інтегрована система правових норм, що охоплює такі екологічні сфери: охорона навколишнього середовища та окремих його компонентів; запобігання забрудненню; раціональне використання природних ресурсів; екологічна безпека; енергетичне та кліматичне право.

На даний час природоохоронне законодавство ЄС активно розвивається, приймається велика кількість правових актів, спрямованих на екологізацію європейської економіки, реалізація стратегії «зеленого» розвитку з метою проведення політики щодо пом'якшення зміни клімату та покращення якості навколишнього середовища на європейському континенті. Тому наразі найбільш перспективними напрямками розвитку європейського природоохоронного права є адаптація до зміни клімату, охорона біорізноманіття, збереження водних та земельних ресурсів.

За результатами вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти набувають:

1) загальні компетентності:

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами інших галузей знань / видів економічної діяльності).

ЗК 9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

2) спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК 2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.

СК 3. Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського Суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

СК 4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.

СК 5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.

СК 15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

Згідно з освітньо-професійною програмою очікуваними результатами вивчення дисципліни є наступні **програмні результати навчання:**

РН 1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

РН 4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.

РН 7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни «Природоохоронне право ЄС» полягають у тому, що дана навчальна дисципліна викладається після засвоєння студентами таких навчальних дисциплін, як «Право Європейського Союзу», «Екологічне право», «Природоресурсне право».

Навчальний план передбачає вивчення дисципліни «Природоохоронне право ЄС» у наступних формах: лекції, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальна робота. На лекційні заняття виноситься 1/3 матеріалу, який пропонується до вивчення. Лекційні заняття системно охоплюють увесь курс, допомагають здобувачам вищої освіти усвідомити та засвоїти основні положення європейського природоохоронного права як галузі права.

Практичні (семінарські) заняття проводяться як згідно з питаннями, які розглядалися під час лекційних занять, так і за питаннями, які пропонувалися здобувачам вищої освіти для самостійного вивчення. Проведення практичних (семінарських) занять має за мету сформувати у здобувачів компетентності щодо критичного мислення та аналізу правових норм європейського законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища та вирішення практичних ситуацій у цій сфері.

КОНТЕНТ ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика природоохоронного права ЄС

- Тема 1.1. Предмет і структура природоохоронного права ЄС.
- Тема 1.2. Розвиток екологічного права ЄС.
- Тема 1.3. Джерела екологічного права ЄС.
- Тема 1.4. Принципи європейського екологічного права.
- Тема 1.5. Інституційна система управління ЄС у сфері навколишнього середовища.

Змістовий модуль 2. Особливості правової охорони окремих компонентів навколишнього середовища у європейському просторі

- Тема 2.1. Правове регулювання відносин у сфері зміни клімату в рамках ЄС.
- Тема 2.2. Збереження та охорона біологічного різноманіття за законодавством ЄС.
- Тема 2.3. Правове регулювання охорони водних та земельних ресурсів у Європейському Союзі.
- Тема 2.4. Правове регулювання охорони лісів у Європейському Союзі.

Змістовий модуль 3. Специфіка охорони навколишнього середовища в окремих сферах економіки ЄС

- Тема 3.1. Правове регулювання поводження з відходами.
- Тема 3.2. Європейська енергетична політика та енергетичне законодавство.
- Тема 3.3. Правове регулювання промислового забруднення.
- Тема 3.4. Правове регулювання використання добрив та пестицидів в сільському господарстві.
- Тема 3.5. Екологічні вимоги до виробництва органічної продукції.

**Тематичний план навчальної дисципліни
«Природоохоронне право ЄС»**

Тема	Аудиторна робота			Індивідуальна робота	Самостійна робота	Всього годин
	Всього	З них				
		Лекції	Практичні заняття			
Змістовий модуль 1. Загальна характеристика природоохоронного права ЄС						
Тема 1. Предмет і структура природоохоронного права ЄС	4	2	2		4	8
Тема 2. Розвиток екологічного права ЄС	4	2	2		2	6
Тема 3. Джерела екологічного права ЄС	4	2	2		4	8
Тема 4. Принципи європейського екологічного права	4	2	2		4	8
Тема 5. Інституційна система управління ЄС у сфері навколишнього середовища	4	2	2		6	10
Всього	20	10	10		20	40
Змістовий модуль 2. Особливості правової охорони окремих компонентів навколишнього середовища у європейському просторі						
Тема 6. Правове регулювання відносин у сфері зміни клімату в рамках ЄС	4	2	2	Індивідуальне практичне завдання	4	8
Тема 7. Збереження та охорона біологічного різноманіття за законодавством ЄС	4	2	2		2	10
Тема 8. Правове регулювання охорони водних та земельних ресурсів у Європейському Союзі	4	2	2		4	8
Тема 9. Правове регулювання охорони лісів у Європейському Союзі	4	2	2		4	8
Всього	16	8	8		14	34
Змістовий модуль 3. Специфіка охорони навколишнього середовища в окремих сферах економіки ЄС						
Тема 10. Правове регулювання поводження з відходами	4	2	2		6	10
Тема 11. Європейська енергетична політика та енергетичне законодавство	4	2	2		6	10

Тема 12. Правове регулювання промислового забруднення	4	2	2			4	8
Тема 13. Правове регулювання використання добрив та пестицидів в сільському господарстві	4	2	2			6	10
Тема 14. Екологічні вимоги до виробництва органічної продукції	4	2	2			4	8
ВСЬОГО	20	10	10			26	46
РАЗОМ	56	28	28		4	60	120

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДООХОРОННОГО ПРАВА ЄС

Практичне заняття 1. Предмет і структура природоохоронного права ЄС

План заняття:

1. Поняття та місце природоохоронного права в системі європейського права.
2. Розвиток європейського екологічного права.
3. Предмет європейського природоохоронного права.
4. Основні екологічні проблеми, що розглядаються в європейському праві.

Питання для обговорення:

1. Які передумови розвитку європейського екологічного права?
2. Які основні напрями розвитку екологічної політики ЄС?
3. Які ключові аспекти розглядаються у Восьмій програмі дій із навколишнього середовища “*General Union Environment Action Programme to 2030*”?
4. Назвіть основні сфери, які утворюють предмет європейського природоохоронного права.
5. Які основні екологічні проблеми розглядаються в європейському праві? Назвіть приклади із законодавства.

Письмові завдання

Задача 1. В результаті аварії норвезького нафтоналивного танкера, який перевозив на борту 90 тисяч тонн сирової нафти, поблизу берегів Нормандії (Франція) стався розлив нафти – понад 5 тисяч тонн, що спричинило потужне забруднення внутрішніх морських вод. Забруднення нафтою призвело до загибелі величезної кількості морських живих організмів та диких птахів, окремі види яких охороняються міжнародними конвенціями.

Які норми міжнародного права можна застосувати в даній ситуації? Хто буде нести відповідальність за забруднення навколишнього середовища?

Задача 2. Європейський Союз відіграє важливу роль у подоланні зміни клімату. Однією з ключових європейських ініціатив є досягнення 30% енергоефективності та використання відновлюваної енергії від загального обсягу енергії, що виробляється, на рівні 32% до 2030 року.

Які акти європейського законодавства спрямовані на регулювання питань зміни клімату? Які завдання передбачені у сфері досягнення сталої енергетики?

Завдання для самостійної роботи

Проаналізуйте законодавчий документ “Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth”

1. Які основні сфери розвитку екологічної політики щодо досягнення зеленого зростання в ЄС?
2. Що означає декарбонізація європейської економіки?
3. Які пріоритетні напрями визначаються у Європейській стратегії розвитку «Європа-2020»?
4. У чому полягає ініціатива створення Європейського інноваційного Союзу?
5. Що означає флагманська ініціатива «Ресурсоефективна Європа»? Наведіть приклади.
6. Сформулюйте основні цілі та завдання, які стосуються напряму “smart growth”.
7. Сформулюйте основні цілі та завдання, які стосуються напрямку «sustainable growth».
8. Які аспекти розглядаються стосовно досягнення «інклюзивного зростання»?

Теми рефератів та доповідей:

1. Розвиток європейського екологічного права.
2. Стокгольмська декларація ООН та її значення.
3. Екологічні проблеми сучасності та вплив європейського права на їх вирішення.

Література до теми:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
3. Decision (EU) 2022/591 of the European Parliament and of the Council of 06/04/2022 “On a General Union Environment Action Programme to 2030”. *Official Journal of the European Union*. L 114/22. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022D0591>
4. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from the Commission (Brussels, 03.03.2010). URL: <https://globaltrends.thedialogue.org/wp-content/uploads/2014/10/Europe-2020-A-strategy-for-smart-sustainable-and-inclusive-growth.pdf>
5. *Research Handbook on EU Environmental Law* / Edited by M. Peeters, M. Eliantonio. 2020. URL: <https://books.google.com.ua/>

Практичне заняття 2. Розвиток екологічного права ЄС

План заняття:

1. Виникнення Європейського Співтовариства та розвиток екологічного права в ЄС.
2. Європейська екологічна політика в період 1952-1972 рр.
3. Європейська екологічна політика в період 1972-1992 рр.
4. Європейське природоохоронне право в період 1992-2010 рр.
5. The 8th Environment Action Programme.
6. European Green Deal.

Питання для обговорення:

1. Які ключові ідеї були закладені в основу створення Європейського Союзу?
2. Яка роль екологічної складової у розвитку Європейського Союзу?
3. Проаналізуйте статті 174-175 Договору про заснування Європейського Співтовариства (1992 р.)
4. Яке значення Стокгольмської декларації ООН для розвитку європейського екологічного права?
5. Охарактеризуйте першу та другу програми дій з навколишнього середовища.
6. Які основні завдання та принципи Третьої програми дій з навколишнього середовища?
7. Які основні завдання та принципи П'ятої програми дій з навколишнього середовища «До сталості»?
8. Охарактеризуйте основні завдання та цілі Восьмої програми дій з навколишнього середовища. Обґрунтуйте свою думку.
9. Охарактеризуйте сучасний етап розвитку європейського екологічного права.
10. В чому полягає значення Європейської Зеленої угоди? В яких сферах передбачається здійснення екологічних реформ відповідно до Зеленої угоди ЄС.

Письмові завдання

1. Проаналізуйте концепцію зеленого зростання в країнах Європейського Союзу.
2. Охарактеризуйте основні ідеї Зеленої угоди ЄС, зокрема: 1) досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року; 2) забезпечення чистої, доступної та безпечної енергії; 3) будівництво та реконструкція ресурсоефективним способом; 4) стратегія «Від лану до столу»; 5) збереження та відновлення екосистем і біорізноманіття.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте основні завдання та цілі Восьмої програми дій з навколишнього середовища. Обґрунтуйте свою думку.
2. Охарактеризуйте сучасний етап розвитку європейського екологічного права.
3. В чому полягає значення Європейської Зеленої угоди? В яких сферах передбачається здійснення екологічних реформ відповідно до Зеленої угоди ЄС.

Теми рефератів та доповідей:

1. Європейські екологічна програми 2020-2030 рр.
2. Європейська стратегія розвитку «Європа-2020».
3. Європейська зелена угода: курс на озеленення Європи.

Література до теми:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
3. Decision (EU) 2022/591 of the European Parliament and of the Council of 06/04/2022 “On a General Union Environment Action Programme to 2030”. *Official Journal of the European Union*. L 114/22. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022D0591>
4. European Green Deal: Communication from the Commission to the European Parliament (Brussels, 11.12.2019). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>
5. *Research Handbook on EU Environmental Law* / Edited by M. Peeters, M. Eliantonio. 2020. URL: <https://books.google.com.ua/>

Практичне заняття 3. Джерела екологічного права ЄС

План заняття:

1. Установчі договори як джерела європейського природоохоронного права.
2. Норми вторинного права ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.
3. Рішення Європейського Суду з прав людини як джерела європейського екологічного права.
4. Міжнародні договори за участю ЄС, які регулюють екологічні відносини.

Питання для обговорення:

1. Чи можна розглядати принципи європейського права як джерело права? Обґрунтуйте вашу думку.
2. Чому на вашу думку більшість законодавства ЄС у сфері охорони навколишнього середовища приймається у формі директив?
3. Яку класифікацію можна застосовувати до директив? Сформулюйте відповідь на прикладі європейського екологічного права.
4. Чим відрізняється директива від регламенту?
5. Яка юридична природа таких актів Європейського Співтовариства, як рекомендації та висновки?
6. Які особливості прецедентного права Європейського Союзу?
7. Які справи у сфері охорони довкілля найчастіше розглядаються Судом Європейських Співтовариств?
8. Визначте етапи приєднання чи підписання Європейським Співтовариством міжнародного договору.
9. Яке значення міжнародних договорів для розвитку європейського екологічного законодавства?
10. Охарактеризуйте види міжнародних договорів, які використовуються в міжнародному праві.

Письмові завдання

Задача 1. У грудні 2019 року лідери ЄС на зустрічі в рамках Європейської ради погодилися, що ЄС має досягти кліматичної нейтральності до 2050 року. Це є необхідною умовою реалізації основних цілей та завдань, обов'язкових в рамках Паризької кліматичної угоди. До 2050 року країни ЄС повинні різко скоротити свої викиди парникових газів і знайти способи компенсації залишкових і неминучих викидів, щоб досягти чистого нульового балансу викидів.

Поясніть, яке значення Паризької кліматичної угоди? Чому міжнародні договори є невід'ємною складовою законодавства Європейського Союзу.

Задача 2. В умовах інтенсивного сільського господарства 40% сільськогосподарських угідь є такими, що зазнають деградації та ерозії. З метою створення ефективного правового механізму охорони земель та ґрунтів на території ЄС прийнято «Ґрунтову стратегію ЄС до 2030 року», яка є одним із перших важливих кроків для досягнення кліматичної нейтральності Європи. Дана стратегія прийнята у формі рішення Європейської комісії і має бути імплементована у національні правові акти країн-членів ЄС.

Яка правова природа рішень європейських органів? З яких екологічних питань можуть прийматись рішення та директиви ЄС?

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте рішення Суду ЄС як джерела європейського природоохоронного права.

2. Заповнити таблицю «Джерела європейського екологічного права»:

<i>Види правових актів</i>	<i>Дефініція</i>	<i>Сфера застосування</i>
директива		
регламент		
рішення		
висновки та рекомендації		

Теми рефератів та доповідей:

1. Міжнародні договори як джерела європейського екологічного права.
2. Особливості європейського екологічного законодавства.
3. Європейські основи захисту екологічних прав людини.

Література до теми:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
3. *Договір про заснування Європейської Спільноти; Договір про Європейський Союз* (в редакції від 01.01.2005). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
4. Теорія міжнародного права : навчально-методичний посібник / за ред. О.В. Бігняка. Херсон: Видавництво «Гельветика», 2020. 224 с.
5. *Research Handbook on EU Environmental Law* / Edited by M. Peeters, M. Eliantonio. 2020. URL: <https://books.google.com.ua/>

Практичне заняття 4. Принципи європейського екологічного права

План заняття:

1. Принципи екологічного права ЄС.
2. Застосування принципу субсидіарності в екологічному праві ЄС.
3. Сфера дії екологічного права ЄС.
4. Принцип прямої дії законодавчих та нормативно-правових екологічних актів ЄС.
5. Застосування принципу екосистемного підходу та принципу перестороги в екологічному праві ЄС.

Питання для обговорення:

1. Де закріплені принципи європейського екологічного права?
2. Яким чином загальні принципи європейського права використовують при розробці нормативно-правових актів у сфері європейського природоохоронного права?

3. Яка різниця між принципом пропорційності та принципом субсидіарності?
4. В яких сферах застосовуються принципи екологічного права?
5. Які особливості застосування принципу сталого розвитку на рівні Європейського Союзу?
6. Як ви розумієте принцип екосистемного підходу? В яких нормативно-правових закріплено даний принцип.
7. Як ви розумієте «принцип перестороги»? наведіть приклади його застосування.

Письмові завдання

1. Заповнити таблицю «Принципи в європейському екологічному праві»:

<i>Принцип</i>	<i>Дефініція</i>	<i>Сфера застосування</i>
сталого розвитку		
екосистемного підходу		
перестороги		
«забруднювач платить»		

2. Які особливості застосування принципу екосистемного підходу? Чому важливо дотриматись принципу сталого розвитку?
3. Які особливості застосування принципу «забруднювач платить» на рівні міжнародному, Європейського Союзу та держав-членів? Проаналізуйте питання.

Література до теми:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
3. *Договір про заснування Європейської Спільноти; Договір про Європейський Союз* (в редакції від 01.01.2005). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
4. A Guide to EU Environmental Law. Edited by A. Rowell & J. van Zeben / University of California Press, 2021.
5. EU Delivering on the UN 2030 Agenda. European Commission. 2019. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2019-09/factsheet-eu-delivering-2030-agenda-sustainable-development_en_0.pdf
6. G. van Calster & L. Reins. EU Environmental Law. UK: Edward Elgar Publishing, 2017.
7. *Research Handbook on EU Environmental Law* / Edited by M. Peeters, M. Eliantonio. 2020. URL: <https://books.google.com.ua/>

Практичне заняття 5. Інституційна система управління ЄС у сфері навколишнього середовища

План заняття:

1. Загальна характеристика інституційної системи управління у сфері охорони навколишнього середовища.
2. Європейські органи загальної та спеціальної компетенції у сфері навколишнього середовища.
3. Правові засоби охорони навколишнього середовища в ЄС.
4. Оцінка впливу на довкілля.
5. Екологічні податки. Фінансування екологічних програм в ЄС.
6. Використання принципу «забруднювач платить».

Питання для обговорення:

1. Яка компетенція Ради Європейського Союзу у сфері прийняття екологічних рішень?
2. Які основні повноваження Європейського Парламенту?
3. Які питання вирішуються Комітетом з навколишнього середовища, охорони здоров'я та продовольчої безпеки?
4. Які інституції ЄС відносяться до органів спеціальної компетенції у сфері охорони довкілля?
5. В які органи Європейського Союзу може звернутися громадянин, коли порушуються його екологічні права та інтереси? Який, на вашу думку, з цих органів є найефективнішим у вирішенні таких питань.
6. Якими нормативно-правовими актами регулюється здійснення оцінки впливу на довкілля на території Європейського Союзу?
7. Визначте поняття та види суб'єктів у сфері здійснення ОВД.
8. Охарактеризуйте питання щодо участі громадськості у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля.
9. Які види екологічних податків застосовуються на території ЄС?
10. Які екологічні програми фінансуються за рахунок фондів ЄС?

Письмові завдання

Задача 1. Які питання в сфері охорони навколишнього природного середовища можуть вирішуватись на рівні Європейської Комісії? Виберіть правильну відповідь: 1) сприяти заходам, що стосуються реалізації регіональних та глобальних екологічних програм; 2) приймати законодавчі акти у сфері регулювання екологічних відносин на території ЄС; 3) розробляти та затверджувати загальноєвропейські стратегії у сфері охорони водних, земельних, лісових екосистем; 4) забезпечувати виконання законодавчих ініціатив у сфері охорони та збереження навколишнього середовища на території ЄС.

Задача 2. Фермери із Шфайнфурта (Баварія, Німеччина) виступили з ініціативою використовувати частину своїх земель для будівництва вітрових електростанцій. Вони вирішили створити регіональний енергетичний кластер для виробництва «зеленої» енергії. Така ініціатива була підтримана місцевими муніципальними органами і схвалено рішення про будівництво вітрових електростанцій.

Проаналізуйте дану ситуацію. Чи підлягає діяльність у сфері виробництва зеленої електроенергії процедури ОВД? Яка участь громадськості у здійсненні ОВД?

Задача 3. Хімічне підприємство, що знаходиться на території міста Лорки (Іспанія), систематично здійснювало скидання стічних вод у місцеву річку та підземні води. Відповідно місцеві жителі були стурбовані такою ситуацією, оскільки це могло становити небезпеку для їх здоров'я.

Які принципи екологічного права пов'язані із ризиком заподіяння екологічної шкоди? Як можна захистити інтереси громадськості в такому випадку?

Завдання для самостійної роботи

1. Якими нормативно-правовими актами регулюється здійснення оцінки впливу на довкілля на території Європейського Союзу?
2. Визначте поняття та види суб'єктів у сфері здійснення ОВД.
3. Охарактеризуйте питання щодо участі громадськості у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля.

Теми рефератів та доповідей:

1. Оцінка впливу на довкілля та участь громадськості в країнах ЄС.
2. ОВД: досвід імплементації в європейських країнах.
3. Екологічне оподаткування: українські реалії та європейська практика.
4. Особливості екологічного страхування в ЄС.
5. Європейське агентство з навколишнього середовища та громадського здоров'я.

Література до теми:

1. *Договір про заснування Європейської Спільноти; Договір про Європейський Союз* (в редакції від 01.01.2005). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
2. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
3. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовища у транскордонному контексті (Еспо, Фінляндія 25.02.1991 р). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text
4. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.

5. ОВД: досвід імплементації в європейських країнах, «національні особливості» та чому наші міжнародні партнери змусять Україну привести все у відповідність до їхніх вимог? *Екологія підприємства*. 2022. № 5. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ovd-dosvid-implementaciyi-v-yevropeyskyh-krayinah-nacionalni-osoblyvosti-ta-chomu-nashi>

6. A Guide to EU Environmental Law. Edited by A. Rowell & J. van Zeben / University of California Press, 2021.

7. Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council “On the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment”. Official Journal of the European Union. L 26/1 (28/01/2012). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0092>

8. *Research Handbook on EU Environmental Law* / Edited by M. Peeters, M. Eliantonio. 2020. URL: <https://books.google.com.ua/>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОКРЕМИХ КОМПОНЕНТІВ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Практичне заняття 6. Правове регулювання відносин у сфері зміни клімату в рамках ЄС

План заняття:

1. Європейська стратегія зі зміни клімату.
2. Кліматичні програми ЄС.
3. Законодавство ЄС у сфері зменшення парникових викидів.
4. Альтернативні джерела енергії як засіб попередження зміни клімату.
5. Паризька кліматична угода та її значення. European Green Deal.

Питання для обговорення:

1. Які причини та пов'язані з цим виклики несе в собі проблема зміни клімату?
2. Які нормативно-правові акти регулюють проблему зміни клімату на території ЄС?
3. Що означає «адаптація до зміни клімату» відповідно до положень Паризької угоди?
4. Які заходи щодо адаптації до зміни клімату повинні розробляти та впроваджувати країни – учасниці Паризької угоди?
5. Які основні напрями та принципи європейської політики щодо подолання зміни клімату?
6. Які основні напрямки Європейської стратегії зі зміни клімату? Які з них є найбільш актуальними на вашу думку?

7. Що таке парникові гази? Які парникові гази ви знаєте та які джерела їх викидів в атмосферне повітря?

8. Якими правовими актами регулюються норми щодо викидів парникових газів на території ЄС?

9. Охарактеризуйте основні напрями та завдання щодо реалізації Європейської Зеленої угоди.

10. Що таке альтернативні джерела енергії? Які правові засади щодо регулювання використання альтернативних джерел енергії на території ЄС?

Письмові завдання

Задача 1. Європейський Союз відіграє важливу роль у подоланні зміни клімату. Однією з ключових європейських ініціатив є досягнення 30% енергоефективності та використання відновлюваної енергії від загального обсягу енергії, що виробляється, на рівні 32% до 2030 року.

Які акти європейського законодавства спрямовані на регулювання питань зміни клімату? Які завдання передбачені у сфері досягнення сталої енергетики?

Задача 2. У провінції Прованс, що знаходиться у Франції, було створено енергетичний кластер для виробництва електроенергії з сонячних електростанцій. Виробництво цієї енергії повністю забезпечує економічні потреби регіону та має потенційну здатність виробляти більше енергії для продажу іншим країнам. Місцева влада зацікавлена в збільшенні потужностей сонячних електростанцій та продажу 30% частки електроенергії іноземним партнерам.

Як регулюється питання виробництва електроенергії з альтернативних джерел на території ЄС? Які потрібні дозволи для виробництва «зеленої енергії»? Які дозволи потрібно отримати операторам для продажу електроенергії з відновлюваних джерел?

Завдання для самостійної роботи

1. Що означає «адаптація до зміни клімату» відповідно до положень Паризької угоди?

2. Які заходи щодо адаптації до зміни клімату повинні розробляти та впроваджувати країни – учасниці Паризької угоди?

3. Які основні напрями та принципи європейської політики щодо подолання зміни клімату?

Теми рефератів та доповідей:

1. Європейський досвід у сфері правового регулювання зміни клімату.
2. Європейські підходи щодо адаптації зі зміни клімату.
3. Європейська зелена угода та екологічні перспективи для України.

Література до теми:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Європейський Союз: навч. посіб. / за ред. А.О. Бояра, С.В. Федонюка. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
3. Кліматична політика та громадянське суспільство : Майбутнє країн Східного партнерства в контексті Європейського зеленого курсу / Андрусевич А., Андрусевич Н., Романко С. (авт. кол). Аналітичний документ, Грудень 2020. 60 с.
4. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
5. Паризька угода : міжнародний договір від 12.12.2015; ратифікована Законом № 1469-III від 14.07.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
6. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату: Організація Об'єднаних Націй, 1992 р.; ратифікована Законом № 435/96-ВР від 29.10.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
7. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee “Forging a climate-resilient Europe – the new EU Strategy on Adaptation to Climate Change” (Brussels, 24.02.2021). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:82:FIN>
8. Directive EU 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 “On the promotion of the use of energy from renewable sources”. Official Journal of the European Union. 21/12/2018 L 328/82. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0082.01.ENG&toc=OJ:L:2018:328:TOC
9. European Green Deal: Communication from the Commission to the European Parliament (Brussels, 11.12.2019). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>
10. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 “establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 “European Climate Law”. *Official Journal of the European Union*. L 243/1 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>

Практичне заняття 7. Збереження та охорона біорізноманіття за законодавством ЄС

План заняття:

1. Програми збереження та охорони біорізноманіття в Європейському Союзі.
2. Принципи охорони біорізноманіття “in-situ” та “ex-situ”.

3. Правова охорона об'єктів дикої флори та фауни за законодавством ЄС.
4. Охорона біологічного різноманіття від негативного впливу генетично модифікованих організмів.

Питання для обговорення:

1. Які нормативно-правові акти регулюють відносини у сфері використання та охорони біорізноманіття на території ЄС?
2. Що розуміють під поняттям «стале використання біорізноманіття» відповідно до Конвенції про охорону біологічного різноманіття (1992 р.)?
3. Охарактеризуйте принцип збереження “in situ”. Наведіть приклади.
4. Охарактеризуйте принцип збереження “ex situ”. Наведіть приклади.
5. Що означає доступ до генетичних ресурсів відповідно до Конвенції про охорону біологічного різноманіття?
6. Яка мета та завдання Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі?
7. Які засоби щодо збереження середовищ існування дикої флори та фауни передбачені законодавством ЄС?
8. Які заходи застосовуються щодо збереження видів, що потребують особливої охорони, в рамках Бернської конвенції?
9. Якими заходами забезпечується статус збереження видів, які потребують особливої охорони? Поясніть питання, застосовуючи норми Директиви Ради 92/43/ЄЕС «Про збереження природних середовищ існування дикої флори та фауни» від 21 травня 1992 року.
10. Які основні напрями та завдання збереження біорізноманіття на території ЄС визначені в Стратегії ЄС з біорізноманіття на період до 2030 року?

Письмові завдання

Задача 1. Відповідно до Стратегії з охорони біорізноманіття до 2030 року не менше 30% усієї території Європейського Союзу повинно бути охоплено природно-заповідними зонами. Які території природно-заповідного фонду охороняються відповідно до вимог європейського законодавства? Які законодавчі акти ЄС це визначають?

Задача 2. В Європейському Союзі особливій охороні підлягають природні території та об'єкти, які є заповідними зонами, як на суходолі, так і морські та прибережні екосистеми, а також водно-болотні угіддя.

Визначте, якими міжнародними та європейськими правовими актами регулюється охорона водно-болотних угідь?

Яке значення цих природоохоронних територій?

Завдання для самостійної роботи

1. Заповнити таблицю «Правова охорони біорізноманіття в ЄС»:

<i>Правові акти (міжнародні, європейські)</i>	<i>Основні завдання та принципи</i>	<i>Заходи збереження</i>
Конвенція ООН з охорони біорізноманіття		
Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування (Бернська конвенція)		
Директива 92/43/ЄС «Про збереження природних середовищ існування дикої флори та фауни»		
Стратегія ЄС з біорізноманіття на період до 2030 р.		

2. Дайте характеристику Стратегії ЄС з біорізноманіття на період до 2030 року. Яке значення вона має для правового регулювання збереження біорізноманіття у Співтоваристві?

3. Проаналізувати рішення Суду Європейських Співтовариств, визначивши які зобов'язання щодо збереження середовищ існування та окремих видів дикої фауни мають держави-члени ЄС відповідно до *Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 "On the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora"*, *Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 "On the conservation of wild birds"*. Зазначити, які норми європейського законодавства були порушені в даній справі та яке рішення прийняте Судом.

Case C-432/21 European Union Court (15.07.2021) URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=270827&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=4631244>

Теми рефератів та доповідей:

1. Екологічні проблеми біорізноманіття в ЄС.
2. Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття: основні принципи та завдання.
3. Охорона рідкісних видів флори та фауни за європейським законодавством.
4. Охорона біорізноманіття за принципом створення екологічних мереж. "Natura 2000" та "Смарагдова мережа".
5. Європейська червона книга та її значення.

Література до теми:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
3. Конвенція про охорону біологічного різноманіття: Організація Об'єднаних Націй (05.06.1992 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text
4. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі : Рада Європи (Берн, 19 вересня 1979 р). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text
5. EU Biodiversity Strategy for 2030: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of 20 May 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>
6. On the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora: Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31992L0043>
7. On the conservation of wild birds: Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0147>

Практичне заняття 8. Правове регулювання охорони водних та земельних ресурсів у Європейському Союзі

План заняття:

1. Стратегія розвитку водної політики ЄС.
2. Водна Рамкова Директива ЄС та її правове значення.
3. Система охорони водних ресурсів в країнах ЄС.
4. Правова охорона підземних вод за законодавством ЄС.
5. Європейська стратегія з охорони земель.
6. Охорона ґрунтів від забруднення пестицидами та добривами.

Питання для обговорення:

1. Які основні принципи та завдання водної політики Європейського Союзу?
2. Що означає басейнове управління водними ресурсами?
3. Які програми заходів повинні бути включені у плани управління річковими басейнами?
4. Які вимоги до здійснення моніторингу за водними ресурсами визначені у ВРД?
5. Що означає «дифузне забруднення»? Які заходи для подолання дифузного забруднення передбачені за законодавством ЄС?
6. Які правила щодо охорони підземних вод визначає Нітратна директива ЄС?

7. Які обов'язкові правила повинні містити Кодекси кращих сільськогосподарських практик?

8. Назвіть основні екологічні проблеми, пов'язані із земельними ресурсами та ґрунтами на території ЄС.

9. Які вимоги щодо використання мінеральних добрив діють на території Європейського Союзу?

10. Які основні цілі та завдання Ґрунтової Стратегії ЄС на період до 2030 року?

Письмові завдання

Задача 1. Розгляньте та проаналізуйте ситуацію. У Європейському Союзі є чітко регламентовані правила щодо регулювання використання азотних і фосфатних добрив. Якими нормами європейського законодавства керуються фермери при внесенні мінеральних добрив на полях та які ліміти на використання добрив встановлені на території ЄС?

Задача 2. Якщо підземні води на території населеного пункту стали джерелом нітратного забруднення, то якими нормами європейського законодавства це регулюється?

Що означає нітратне забруднення водних об'єктів?

Задача 3. Французьке підприємство, яке зареєстроване і знаходиться в Україні, систематично здійснює скидання стічних вод у водний об'єкт без відповідного дозволу. При цьому в результаті екологічної перевірки було встановлено значне перевищення концентрацій забруднюючих речовин, зокрема хлоридів і фосфатів, у стічних водах. Отже, діяльність підприємства призводить до забруднення водного об'єкта і навколишнього природного середовища.

За законодавством якої країни буде визначатись відповідальність даного підприємства – забруднювача. Які норми екологічного законодавства порушено в даній ситуації?

Задача 4. Якщо є ризик забруднення поверхневого водного об'єкта (наприклад, річки, озера чи водосховища) в результаті негативного впливу промислового підприємства на водні об'єкти, то які заходи їх охорони слід передбачити відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви? Поясніть свою думку.

Задача 5. В умовах інтенсивного сільського господарства 40% сільськогосподарських угідь є такими, що зазнають деградації та ерозії. Тому з 2021 року в ЄС запроваджено суворі правила щодо використання та охорони ґрунтів під час здійснення сільськогосподарської діяльності.

Проаналізуйте екологічні вимоги щодо охорони ґрунтів, які діють на території ЄС? Які європейські законодавчі акти регулюють це питання?

Завдання для самостійної роботи

1. Що означає принцип басейнового управління водними ресурсами? Які повноваження басейнових рад?
2. Проаналізуйте, яку роль відіграють ґрунти в адаптації до зміни клімату? Які вимоги щодо здійснення землекористування повинні здійснюватись в рамках Ґрунтової Стратегії ЄС?
3. Заповнити таблицю «Правова охорона земельних ресурсів на території ЄС»

<i>Екологічні проблеми</i>	<i>Короткий опис</i>	<i>Які заходи щодо вирішення проблеми пропонуються в законодавстві</i>
Деградація ґрунтів		
Забруднення ґрунтів		
Ґрунти та клімат		

Теми рефератів та доповідей:

1. Екологічні проблеми водних ресурсів в Європейському Союзі.
2. Особливості басейнового управління водними ресурсами.
3. Водна Рамкова Директива ЄС та її значення.
4. Особливості охорони ґрунтів в країнах ЄС.
5. Інтегроване управління в сфері охорони водних та земельних ресурсів: досвід європейських країн.

Література до теми:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
3. Цветкова Г., Закорчевна Н. Водна безпека України в розрізі 6 водних Директив ЄС. Екологія підприємства. 2020. № 2. URL: <https://ecolog-ua.com/news/vodna-bezpeka-ukrayiny-v-rozrizi-6-vodnyh-dyrektyv-yes>
4. Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики : Директива 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text
5. Щодо захисту вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел : Директива Ради 91/676/ЄЕС від 12 грудня 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_002-91#Text
6. Про очистку міських стічних вод: Директива Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_911#Text
7. EU Soil Strategy for 2030. Reaping the benefits of healthy soils for people, food, nature and climate: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (Brussels, 17.11.2021). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0699>

Практичне заняття 9. Правове регулювання охорони лісів у Європейському Союзі

План заняття:

1. Європейська екологічна політика щодо охорони лісів.
2. Охорона лісових екосистем відповідно до EU Biodiversity Strategy.
3. Європейська стратегія захисту лісів до 2030 року.
4. Система моніторингу лісів на європейському рівні.

Питання для обговорення:

1. Що означає принцип сталого лісокористування в екологічному праві ЄС?
2. Які принципи збереження та охорони лісів передбачені в Лісовій стратегії ЄС на період до 2030 року?
3. Чи можливий розвиток економіки та сільського господарства разом із сталим використанням лісових ресурсів?
4. Що означає інклюзивне управління лісовими ресурсами з точки зору європейського законодавства?
5. Які напрями охорони та відновлення лісів розглядаються в Regulation of the EU Parliament on nature restoration¹?

Письмові завдання

Завдання 1. Проаналізувати текст. Визначити, який вплив мають лісові екосистеми на біорізноманіття. Чому збереження лісів та охорона біорізноманіття є ключовими цілями Європейської Зеленої угоди?

Стратегія ЄС з біорізноманіття визначає конкретні заходи для досягнення цілей Європейської Зеленої угоди. Вони можуть включати заходи, що стосуються збільшення природоохоронних територій суходолу, так і морських територій, створених на основі мережі Natura 2000. Держави-члени також повинні посилити транскордонне співробітництво для більш ефективного захисту та відновлення територій, які входять до складу мережі Natura 2000. Комісія визначить, які заходи, включаючи законодавство, допоможуть державам-членам покращити та відновити пошкоджені екосистеми до сприятливого екологічного стану, включно з carbon-rich ecosystems. Стратегія біорізноманіття також повинна включати пропозиції щодо озеленення європейських міст і збільшення біорізноманіття в міських просторах. Комісія розгляне питання розроблення плану з відновлення навколишнього середовища та механізм фінансування, щоб допомогти державам-членам досягти цієї мети.

Лісові екосистеми зазнають дедалі більшого тиску внаслідок зміни клімату. Щоб ЄС досяг кліматичної нейтральності та здорового навколишнього

¹ Proposal for Nature Restoration Law: Regulation of the European Parliament and of the Council (Brussels, 22.06.2022). URL: https://environment.ec.europa.eu/publications/nature-restoration-law_en

середовища, необхідно покращити лісисті території ЄС в якісному та кількісному відношенні. Стійке відновлення та лісонасадження, а також відновлення деградованих лісів можуть збільшити поглинання CO₂, що дозволить покращити стійкість лісів та сприяти циркулярній біоекономіці. Спираючись на Стратегію з біорізноманіття на період до 2030 року, Комісія підготує нову лісову стратегію ЄС.

Основними цілями нової лісової стратегії ЄС є *ефективне лісонасадження, а також збереження та відновлення лісів у Європі*, щоб допомогти збільшити поглинання CO₂, зменшити частоту та масштаби лісових пожеж, а також *сприяти розвитку біоекономіки в повному обсязі*, на основі екологічних принципів, сприятливих для біорізноманіття. Національні стратегічні плани в рамках спільної сільськогосподарської політики (CAP) повинні стимулювати лісокористувачів до збереження, вирощування та сталого управління лісами. З огляду на Рішення про посилення дій ЄС із захисту та відновлення світових лісів, Комісія вживатиме заходів, як нормативних, так і інших, для просування продукції, яка не передбачає вирубки та деградації лісів.

Джерело: Communication from the Commission “The European Green Deal”(Brussels, 11.12.2019). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>

Завдання 2. Проаналізувати текст. Визначити ключові цілі та завдання Європейської політики у сфері охорони лісових ресурсів. Пояснити, чому моніторинг та стале управління лісами є невід’ємною складовою забезпечення належної охорони лісів.

Лісова біомаса наразі є найважливішим джерелом відновлюваної енергії, на яку припадає близько половини загального споживання відновлюваної енергії в ЄС. Згідно з Національними планами дій щодо відновлюваної енергетики біомаса, яка використовується для опалення та електроенергії, може забезпечити приблизно 42% від цільового показника 20% відновлюваної енергії до 2020 року. Якщо цього буде досягнуто, кількість деревини, що використовується для енергетичних цілей в ЄС, буде еквівалентною нинішній загальній заготівлі деревини. Ліси також забезпечують широкий вибір інших лісових продуктів, таких як смола, гриби, горіхи, ягоди.

Стале управління лісами означає використання лісів і лісогосподарських земель таким чином та в обсязі, що дозволяє забезпечити їх біорізноманіття, продуктивність, здатність до самовідновлення та їх потенціал до забезпечення економічних, соціальних та екологічних функцій в майбутньому, на місцевому, національному та глобальному рівнях, і не завдаючи шкоди іншим екосистемам.

Стосовно моніторингу, слід зосередити увагу на регулярній та більш економічно ефективній звітності, а також оновлення даних щодо пріоритетних питань, таких як вплив зміни клімату, біорізноманіття, здоров’я ґрунтів, інвазивні чужорідні види, управління лісами та використання біомаси для

різних соціально-економічних цілей. Моніторинг потрібно здійснювати з високою просторовою та часовою деталізацією. Своєчасність є також важливою для швидкого виявлення природних лісових порушень.

З метою реалізації Лісової стратегії ЄС Європейська комісія повинна:

1) розробити програму досліджень та інновацій «Планування наших майбутніх лісів» разом із державами-членами та зацікавленими сторонами шляхом спільного визначення прогалів і майбутніх пріоритетів для розвитку лісової галузі;

2) сприяти розробці та реалізації стратегій з відновлення лісів на основі фактичних даних із залученням громадськості в різних екологічних та соціально-економічних умовах, у т.ч. шляхом запланованих досліджень та інноваційних підходів для покращення здоров'я лісових ґрунтів;

3) розширити європейське співробітництво, пропонуючи партнерство через дослідження та інновації у сільському господарстві, включаючи ініціативи для тестування та прийняття рішень в ключових сферах.

Джерело: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee “New EU Forest Strategy for 2030” (Brussels, 16/07/2021). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0572>

Теми рефератів та доповідей:

1. Європейська екологічна політика щодо охорони лісів.
2. Принципи збереження та відновлення лісів в Європі.
3. Лісова стратегія ЄС на період до 2030 року та її значення.

Література до теми:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
3. European Green Deal: Communication from the Commission to the European Parliament (Brussels, 11.12.2019). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>
4. New EU Forest Strategy for 2030: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee (Brussels, 16/07/2021). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0572>
5. *Research Handbook on EU Environmental Law* / Edited by M. Peeters, M. Eliantonio. 2020. URL: <https://books.google.com.ua/>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. СПЕЦИФІКА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ОКРЕМИХ СФЕРАХ ЕКОНОМІКИ ЄС

Практичне заняття 10. Правове регулювання поводження з відходами

План заняття:

1. Європейська стратегія у сфері поводження з відходами.
2. Правове регулювання діяльності із переробки та утилізації відходів в Європейському Союзі.
3. Правове регулювання нагляду та контролю за переміщенням відходів на території ЄС.
4. Правове регулювання поводження із небезпечними відходами.
5. Правове регулювання поводження із побутовими відходами.

Питання для обговорення

1. Яка класифікація відходів передбачена законодавством ЄС?
2. Що означає ієрархія поводження з відходами відповідно до Директиви 2008/98/ЄС про відходи?
3. Які відходи відносяться до небезпечних? Як регулюється поводження з небезпечними відходами за законодавством ЄС?
4. Які дозволи необхідні для здійснення операцій з відходами? Проаналізуйте питання відповідно до Рамкової Директиви про відходи (Waste Framework Directive 2008/98/EC).
5. Які розділи повинні містити плани управління відходами на національному та регіональному рівнях?
6. Що означає термін «муніципальні відходи». Які відходи належать до муніципальних?
7. Які загальні мінімальні вимоги до розширеної відповідальності виробника відходів? Проаналізуйте питання відповідно до Директиви (ЄС) 2018/851 про доповнення Директиви 2008/98/ЄС «Про відходи».
8. Які заходи із запобігання утворенню відходів повинні забезпечуватись відповідно до вимог Директиви 2018/851/ЄС?
9. Які заходи контролю за небезпечними відходами передбачені у міжнародному та європейському законодавстві?
10. Які основні завдання Європейської Стратегії щодо пластику у циркулярній економіці. Наведіть приклади.

Письмові завдання

Задача 1. Німецька компанія «Атлант» здійснює промислову переробку харчових відходів в Україні. Переважно це відходи, які утворюються від виробництва плодоовочевих консервів. При цьому не всі відходи, що переробляються на даному підприємстві, йдуть на повторне використання.

Частина відходів, непридатних для повторного використання, залишається та після перевірки відправляється на полігони побутових відходів.

Які загальні екологічні вимоги щодо переробки відходів діють в європейському законодавстві? Які передбачені в Україні?

Чи можна використовувати полігони побутових відходів для розміщення виробничих відходів?

Задача 2. На території Хмельницької області знаходиться спільне українсько-польське підприємство, що здійснює виробництво гумових виробів. Місцеві жителі стурбовані екологічною ситуацією. Це підприємство не оприлюднює жодної інформації про відходи та їх видалення. Тому з ініціативи місцевих громадян було проведено екологічну перевірку даного підприємства. В результаті цього було встановлено серйозне порушення вимог щодо зберігання та утилізації відходів. До того ж відходи містили небезпечні хімічні речовини, які можуть нести шкоду для здоров'я громадян та навколишнього середовища. Інспекцією було пред'явлено позов до суду про несанкціоноване поводження з відходами та відшкодування збитків у розмірі 20 тисяч грн.

Які вимоги до виробників у сфері поводження з відходами? Чи діє принцип «розширеної відповідальності виробника» в даному випадку?

Завдання для самостійної роботи

1. Які загальні вимоги до виробників у сфері поводження з відходами? Проаналізуйте питання відповідно до положень Директиви 2008/98/ЄС «Про відходи».

2. Що означає розширена відповідальність виробника? Як діє цей принцип на території Європейського Союзу?

3. Що таке видалення та утилізація відходів? Проаналізуйте переліки Додатку II до Директиви 2008/98/ЄС та вкажіть, які операції відносяться до утилізації відходів, а які – до видалення.

Література до теми

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.

2. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.

3. *Research Handbook on EU Environmental Law* / Edited by M. Peeters, M. Eliantonio. 2020. URL: <https://books.google.com.ua/>

4. Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste. Official Journal L 182, 16/07/1999 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31999L0031>

5. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Brussels, 22.11.2008). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098>

6. Directive (EU) 2018/851 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 2008/98/EC on waste. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32018L0851>

7. European Strategy for Plastics in a Circular Economy : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee (Brussels, 16.01.2018). URL: <https://ec.europa.eu/environment/pdf/circular-economy/plastics-strategy.pdf>

Практичне заняття 11. Європейська енергетична політика та енергетичне законодавство

План заняття:

1. Розвиток енергетичної політики ЄС.
2. Створення єдиного енергетичного ринку ЄС.
3. Основні завдання енергетичної політики ЄС.
4. Clean Energy for All Europeans Package

Питання для обговорення

1. В яких нормативно-правових актах визначаються основні цілі європейської енергетичної політики?
2. Охарактеризувати Європейську стратегію для сталої, конкурентної і надійної енергетики².
3. Аналіз Директиви 2009/72/ЄС щодо спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії.
4. Аналіз Рамкової стратегії для стійкого Енергетичного Союзу з перспективною політикою щодо зміни клімату.
5. Що означає декарбонізація економіки?
6. В чому полягає концепція створення єдиного європейського енергетичного ринку?
7. Яка роль та функції Агентства з питань співробітництва енергетичних регуляторів (ACER)?
8. Визначте, які програми з енергоефективності здійснюються в Європейському Союзі.
9. Основні завдання та цілі в сфері європейської енергетики на період до 2030 року.
10. Назвіть основні законодавчі акти у сфері регулювання відновлюваної енергетики.

Письмові завдання

Завдання 1. На даний час Європейський Союз є одним із лідерів у виробництві зеленої енергетики. Використання відновлюваних джерел є ключовим напрямом розвитку європейської економіки в умовах адаптації до

² A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy: Commission of the European Communities (Brussels, 08/03/2006). URL: https://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf

зміни клімату. Кожна держава-член ЄС повинна визначити цільові показники щодо виробництва зеленої енергії з відновлюваних джерел та включити їх в національні енергетичні та кліматичні плани до 2030 року.

Чому використання відновлюваної «зеленої» енергії є важливим для розвитку європейського енергетичного ринку? Які нормативно-правові акти ЄС регулюють питання у сфері виробництва та використання «зеленої» енергії?

Завдання 2. Європейський Союз відіграє важливу роль у подоланні зміни клімату. Однією з ключових європейських ініціатив є досягнення 30% енергоефективності та використання відновлюваної енергії від загального обсягу енергії, що виробляється, на рівні 32% до 2030 року.

Які акти європейського законодавства спрямовані на регулювання питань зміни клімату? Які завдання передбачені у сфері досягнення сталої енергетики?

Завдання для самостійної роботи

1. В чому полягає концепція створення єдиного європейського енергетичного ринку?

2. Яка роль та функції Агентства з питань співробітництва енергетичних регуляторів (ACER)?

3. Проаналізувати основні напрями Європейської енергетичної стратегії 2015 р³. у вигляді таблиці

<i>Напрямок</i>	<i>Короткий аналіз</i>	<i>Сфери застосування</i>
енергетична безпека, солідарність і довіра		
інтегрований європейський енергетичний ринок		
декарбонізація економіки		
дослідження та інновації		
конкурентоспроможність		

4. Які стратегічні цілі розвитку енергетичної політики ЄС на період до 2030 року? Навести приклади із законодавства.

5. Які основні розділи інтегрованих національних енергетичних та кліматичних планів держав-членів ЄС? Проаналізувати питання відповідно до Annex I. General Framework for Integrated National Energy and Climate Plans – Regulation (EU) 2018 /1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2018:328:TOC

³ A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward Looking Climate Change Policy : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank (Brussels, 25/02/2105). URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1&format=PDF

Теми рефератів та доповідей:

1. Екологічні проблеми ЄС в енергетичній сфері.
2. Концепція створення єдиного європейського енергетичного ринку.
3. Розвиток європейського енергетичного законодавства.
4. Правове регулювання використання відновлюваних джерел.
5. Зелена енергетика: що нового пропонується в країнах ЄС.

Література до теми

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Європейський Союз: навч. посіб. / за ред. А.О. Бояра, С.В. Федонюка. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
3. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
4. Паризька угода : міжнародний договір від 12.12.2015; ратифікована Законом № 1469-III від 14.07.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
5. Directive 2009/72/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC (Brussels, 13.07.2009). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32009L0072>
6. Directive (EU) 2018/2002 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency. *Official Journal of the European Union*. L 328/210. 21/12/2018 URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0210.01.ENG
7. Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC. *Official Journal of the European Union*. L 140/16. 05/06/2009. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32009L0028>
8. European Green Deal: Communication from the Commission to the European Parliament (Brussels, 11.12.2019). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>
9. European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy: Commission of the European Communities (Brussels, 08/03/2006). URL: https://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf
10. Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward Looking Climate Change Policy : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank (Brussels, 25/02/2105). URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1&format=PDF

Практичне заняття 12. Правове регулювання промислового забруднення

План заняття:

1. Дозволи на промислові викиди.
2. Екологічні інспекції.
3. Система моніторингу промислових викидів.
4. Директива 2010/75/ЄС про технологічний підхід до запобігання та контролю промислового забруднення.

Питання для обговорення

1. Що означає поняття «найкращі доступні технології» в контексті Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди?
2. Яка процедура подання заявки на отримання інтегрованого дозволу згідно Директиви 2010/75/ЄС?
3. Що таке компетентний орган?
4. Проаналізувати процедуру видачі інтегрованого дозволу на промислові викиди в контексті Директиви 2010/75/ЄС.
5. Що означає участь громадськості у процесі надання інтегрованого дозволу?
6. В яких випадках переглядаються умови дозволу?
7. Що слід розуміти під поняттям «моніторинг викидів» згідно Директиви 2010/75/ЄС?
8. Які вимоги до експлуатації об'єктів, що використовують органічні розчинники?
9. Що означає систематичне оцінювання ризиків для довкілля?
10. Проаналізувати правовий статус екологічних інспекцій згідно Директиви 2010/75/ЄС.

Письмові завдання

Задача 1. У 2021 році на території Київської області було побудоване хімічне підприємство з виробництва мінеральних добрив та засобів захисту рослин. Інвестором виступила компанія, зареєстрована в Нідерландах. Через 2 роки під час екологічної перевірки було встановлено, що дане підприємство здійснює незаконне скидання стічних вод у водний об'єкт, без відповідного дозволу. Також встановлено значне перевищення гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин, зокрема кадмію, марганцю та натрію. Справу про порушення екологічних норм було передано до прокуратури.

За законодавством якої країни буде нести відповідальність підприємство-забруднювач? Чи потрібно в даному випадку оскаржувати до суду за відсутність дозволу на промислові викиди?

Задача 2. Який вид дозволу потрібно оформити для сертифікації викидів із теплової електростанції, якщо така електростанція використовує спалювальні

установки з викидами горючих газів в атмосферне повітря та установки для виробництва водню? Чи потрібно в даному випадку узгоджувати процедуру видачі дозволу із національним компетентним органом?

Проаналізуйте порядок видачі дозволу на промислові викиди згідно Директиви 2010/75/ЄС. Як визначаються показники гранично допустимих викидів в контексті директиви?

Завдання для самостійної роботи

1. Що означає поняття «найкращі доступні технології» в контексті Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди?

2. Проаналізувати процедуру видачі інтегрованого дозволу на промислові викиди в контексті Директиви 2010/75/ЄС.

3. Проаналізувати справу Європейського Суду з прав людини «Лопес Остра проти Іспанії».

Теми рефератів та доповідей:

1. Імплементація стандартів ЄС у сфері регулювання промислового забруднення.

2. Інтегрований дозвіл – новий механізм регулювання промислових викидів.

3. Екологічні інспекції та заходи контролю щодо промислового забруднення: європейський досвід.

Література до теми

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.

2. Європейський Союз: навч. посіб. / за ред. А.О. Бояра, С.В. Федонюка. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 600 с.

3. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.

4. Про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) : Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24.11.2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text

5. Справа «Лопес Остра проти Іспанії»: Європейський Суд з прав людини (Страсбург, 09.12.1994). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_348#Text

Практичне заняття 13. Правове регулювання використання добрив та пестицидів в сільському господарстві

План заняття:

1. Характеристика європейського законодавства у сфері використання добрив.
2. Аналіз Регламенту ЄС № 2003/2003 Європейського Парламенту і Ради від 13.10.2003 р. щодо добрив.
3. Аналіз Регламенту ЄС № 2019/1009 Європейського Парламенту і Ради.
4. Правове регулювання використання азотних добрив за законодавством ЄС.
5. Правове регулювання використання фосфатних добрив.
6. Законодавство ЄС щодо пестицидів.

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте екологічні проблеми, пов'язані з використанням добрив та пестицидів на території Європейського Союзу.
2. Класифікація добрив в європейському законодавстві.
3. Що означають поняття «добривний продукт», «органічні добрива», «органо-мінеральні добрива», «неорганічні добрива».
4. Які принципи регулювання використання добрив передбачено в Регламенті (ЄС) 2019/1009 Європейського Парламенту і Ради від 05.06.2019 р.?
5. Які екологічні норми встановлені щодо використання азотних та фосфатних добрив на території ЄС?
6. Які вимоги до маркування мінеральних добрив передбачені згідно Додатку III Регламенту (ЄС) 2019/1009 Європейського Парламенту і Ради від 05.06.2019?
7. Проаналізувати процедуру оцінки відповідності, яка застосовується щодо добрив, за законодавством ЄС.
8. Які дозволи потрібні виробникам для розміщення продукції на ринку добрив ЄС?
9. Які обмеження діють у сфері використання фосфатних добрив на території Європейського Союзу?
10. Які загальні екологічні вимоги щодо використання пестицидів в ЄС?

Письмові завдання

Задача 1. Український виробник мінеральних добрив «Грінленд» має великий досвід у виробництві азотних добрив. Використовує якісну сировину та має гарантії якості на вітчизняному ринку. Але даний виробник хоче виробляти свою продукцію для європейських замовників та продавати в країнах ЄС. Які дозвільні документи потрібні для розміщення добривних продуктів на європейському ринку? Як отримати сертифікат, який дає право маркувати продукцію як «мінеральне добриво ЄС».

Задача 2. Громадянин Штейн є фермером, який займається вирощуванням великої рогатої худоби. В його господарстві використовуються найкращі технології в землеробстві та скотарстві. Основним добривом для вирощування кормів є перегній, який містить азот. Щоб отримувати прибуток від господарства, фермер зацікавився процесом виробництва органічних азотних добрив і вирішив створити невелике підприємство для виробництва добрив з метою продажу.

Проаналізуйте задачу. Які вимоги щодо виробництва органічних добрив передбачені Регламентом (ЄС) 2019/1009, що встановляє правила для розміщення добрив на європейському ринку. Чи потрібно проводити сертифікацію органічних добрив?

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати процедуру оцінки відповідності, яка застосовується щодо добрив, за законодавством ЄС.
2. Які дозволи потрібні виробникам для розміщення продукції на ринку добрив ЄС?
3. Які обмеження діють у сфері використання фосфатних добрив на території Європейського Союзу?

Теми рефератів та доповідей:

1. Розвиток європейського законодавства у сфері використання добрив.
2. Європейські правила у сфері виробництва добрив.
3. Особливості маркування добрив в ЄС.
4. Правові аспекти використання органічних добрив в ЄС.
5. Правове регулювання щодо використання пестицидів.

Література до теми

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Європейський Союз: навч. посіб. / за ред. А.О. Бояра, С.В. Федонюка. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
3. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
4. Commission Implementing Decision (EU) 2022/696 of 29 April 2022 granting a derogation requested by Ireland pursuant to Council Directive 91/676/EEC concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources. *Official Journal of the European Union*. L 129/37, 03.05.2022. [URL:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32022D0696](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32022D0696)
5. Directive 2009/128/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for Community action to achieve the sustainable use of pesticides. *Official Journal of the European Union*. L 309/71,

24.11.2009.

URL:

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:309:0071:0086:en:PDF>

6. Regulation (EU) 2019/1009 laying down rules on the making available on the market of EU fertilizing products and amending Regulations (EC) No 1069/2009 and (EC) No 1107/2009 and repealing Regulation (EC) No 2003/2003: EU Parliament and the Council, 05.06.2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/1009/oj>

Практичне заняття 14. Екологічні вимоги до виробництва органічної продукції

План заняття:

1. Поняття та види екологічної сертифікації.
2. Терміни “eco”, “organic”, “BIO”.
3. Органи сертифікації органічної продукції в ЄС.
4. Процедура отримання сертифікату на здійснення органічного виробництва. Екомаркування.

Питання для обговорення:

1. Принципи екологічної сертифікації ЄС.
2. Що передбачає процедура екологічного маркування?
3. За яких умов виробник може використовувати для своєї продукції самостійно розроблений екологічний знак?
4. Які умови підтверджують міжнародне визнання і авторитетність знаків екологічного маркування?
5. Знаки екомаркування в ЄС.
6. Які критерії отримання європейського знаку екологічного маркування?
7. Що означає процедура оцінки відповідності в ЄС?
8. Які вимоги для отримання сертифікату “Bio”, “Organic”?
9. Який орган здійснює сертифікацію органічної продукції в Україні?
10. Які вимоги до виробників органічної продукції за українським законодавством?

Письмові завдання

Задача 1. Фермер родом із Франції переїхав в Україну та вирішив розпочати справу, пов’язану з веденням органічного виробництва. Даний фермер вирішив займатись виробництвом органічної молочної продукції та продавати її на внутрішньому ринку. Громадянин звернувся до сертифікаційного органу із заявою про проведення сертифікації органічного виробництва.

Проаналізуйте екологічні вимоги до органічного виробництва? Які вимоги встановлені до виробництва органічних харчових продуктів згідно із законодавством України?

Задача 2. Виробник, який знаходиться на території держави-члена ЄС, має намір маркувати свою продукцію, а саме пральні порошки, як «еко-продукцію». Які процедури передбачені для того, щоб виробляти екологічно безпечну продукцію? Який знак використовується для екомаркування товарів у країнах ЄС?

Завдання для самостійної роботи

1. Принципи екологічної сертифікації ЄС. Знаки екомаркування в ЄС.
2. Які критерії отримання європейського знаку екологічного маркування?
3. Що означає процедура оцінки відповідності в ЄС?

Теми рефератів та доповідей:

1. Міжнародна система сертифікації продукції. Стандарти серії ISO 14020.
2. Європейське законодавство у сфері екомаркування.
3. Які відрізнити грінвошинг від справжнього екологічного продукту.
4. Використання термінів «Eco», «Bio», «Organic» у виробництві екологічної продукції.
5. Виробництво органічної продукції в країнах ЄС.

Література до теми

1. Берзіна С.В., Бузан Г.С. Екологічна сертифікація та маркування. Методичний довідник. Київ: Вид-во Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 114 с.
2. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
3. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
4. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10 липня 2018 р. (в редакції від 27.05.2022 р.) / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
5. Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>
6. Рева М. Екологічне маркування та перспективи переходу до єдиного ринку зеленої продукції. *Екологія підприємства*. 2020. № 7. С. 30-32.
7. Regulation (EC) No 66/2010 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the EU Ecolabel. *Official Journal of the European Union*. L 27/1, 30.01.2010. URL: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/eur93444.pdf>

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. *Вперше право людини на безпечне навколишнє середовище було закріплено у:*

- а) Загальній декларації прав людини;
- б) Стокгольмській декларації ООН;
- в) Декларації з навколишнього середовища і розвитку.

2. *В якому європейському документі передбачено перехід до стратегії сталого та розумного зростання:*

- а) «Зелена угода ЄС»;
- б) «Європа-2020»;
- в) 8th Environmental Action Programme.

3. *Якому принципу відповідає захист прав майбутніх поколінь на чисте й безпечне довкілля?*

- а) принципу екологічної інтеграції;
- б) принципу сталого розвитку;
- в) не передбачено законом.

4. *Основні екологічні проблеми, які визначають сучасні напрями розвитку європейського природоохоронного права – це:*

- а) забруднення довкілля, управління відходами, скорочення біорізноманіття;
- б) зміна клімату, охорона водних та земельних ресурсів, забруднення відходами;
- в) промислове забруднення, охорона водних ресурсів, управління відходами, скорочення лісів.

5. *Стратегія розвитку ЄС, що передбачає більш ефективне використання природних ресурсів, досягнення екологічної та конкурентоспроможної економіки, має назву:*

- а) розумне зростання; б) стале зростання; в) інклюзивне зростання.

6. *В якому договорі запропоновано ефективне вирішення проблеми парникових викидів на території Європейського Союзу?*

- а) Рамкова конвенція ООН про зміну клімату;
- б) Паризька кліматична угода;
- в) «Зелена угода»;
- г) Стратегія розвитку «Європа-2020».

7. *Є нормами прямої дії, мають загальнообов'язковий характер:*

- а) директиви ЄС;
- б) рішення та регламенти ЄС;
- в) установчі договори ЄС.

8. *Берегти, охороняти та поліпшувати стан довкілля, раціонально використовувати природні ресурси – це завдання, що стосується:*
- європейської екологічної політики;
 - завдання урядів та держав-членів ЄС;
 - цілей Спільноти щодо співпраці в сфері охорони довкілля.
9. *До первинних джерел європейського екологічного права належать:*
- установчі договори ЄС;
 - міжнародні договори та рішення міжнародних організацій;
 - директиви, рішення та регламенти ЄС.
10. *Нормативно-правовий акт, який застосовується як інструмент уніфікації європейського права – це:*
- директива;
 - регламент;
 - рішення органів ЄС.
11. *Який європейський інститут має компетенцію переглядати законність актів органів та інституцій ЄС?*
- Рада ЄС;
 - Європейська Комісія;
 - Суд Європейських Співтовариств.
12. *Глобальне скорочення парникових викидів та покращення адаптації до зміни клімату – це:*
- Зелена угода ЄС;
 - Кіотський протокол;
 - Паризька угода.
13. *Європейське агентство для співпраці органів регулювання енергетики було створено в рамках:*
- другого енергетичного пакету;
 - третього енергетичного пакету;
 - Європейської енергетичної стратегії.
14. *Створення єдиного енергетичного ринку ЄС розпочалось в:*
- 1992 році;
 - 1996 році;
 - 2006 році.
15. *«Чиста енергія для всіх європейців» - це офіційна назва:*
- Третього енергетичного пакету;
 - Четвертого енергетичного пакету;
 - Європейського закону про клімат.

16. З метою переходу ЄС до чистої зеленої енергетики передбачається:

- а) збільшення використання відновлюваних джерел;
- б) скорочення відходів;
- в) застосування найкращих доступних технологій.

17. Основним принципом водної політики ЄС є:

- а) екосистемного управління;
- б) басейнового управління;
- в) принцип взаємного вирішення водних питань.

18. Основною метою охорони водних ресурсів в ЄС відповідно до Водної Рамкової Директиви є:

- а) досягнення «доброго» стану поверхневих та підземних вод до 2010 року;
- б) досягнення «доброго» стану водних об'єктів до 2015 року;
- в) ефективне скорочення забруднення та виснаження поверхневих та підземних вод.

19. В якому європейському документі передбачено необхідність розробляти кодекси кращих сільськогосподарських практик?

- а) Водна Рамкова Директива;
- б) Нітратна директива ЄС;
- в) Директива про охорону підземних вод.

20. Обмеження обсягу використання азотних добрив на території ЄС визначається на рівні:

- а) 120 кг/га;
- б) 150 кг/га;
- в) 170 кг/га.

Орієнтовний перелік питань до іспиту з дисципліни «Природоохоронне право ЄС»

1. Поняття та предмет Європейського природоохоронного права.
2. Європейська стратегія зі зміни клімату. Кліматичні програми ЄС.
3. Розвиток європейського екологічного законодавства.
4. Європейська стратегія розвитку «Європа-2020».
5. Восьма програма дій Європейського Співтовариства з навколишнього середовища.
6. Джерела європейського природоохоронного права.
7. Установчі договори як джерело європейського права.
8. Норми вторинного права ЄС у сфері охорони довкілля.
9. Принципи екологічного права ЄС.
10. Аналіз принципу сталого розвитку.
11. Аналіз принципу перестороги та його застосування.
12. Аналіз принципу екосистемного підходу.
13. Загальна характеристика інституційної системи управління в сфері охорони навколишнього середовища.
14. Органи спеціальної компетенції у сфері навколишнього середовища.
15. Європейське агентство з навколишнього середовища та громадського здоров'я.
16. Оцінка впливу на довкілля за законодавством ЄС.
17. Екологічне оподаткування в ЄС.
18. Фінансування екологічних програм в ЄС.
19. Європейська стратегія зі зміни клімату.
20. Європейське законодавство у сфері зменшення парникових викидів.
21. Паризька кліматична угода та її значення.
22. Європейська Зелена угода.
23. Законодавство у сфері охорони біорізноманіття.
24. Аналіз принципів збереження біорізноманіття «in situ», «ex-situ».
25. Охорона дикої флори та фауни за законодавством ЄС.
26. Стратегія розвитку водної політики ЄС.
27. Водна Рамкова Директива ЄС та її значення.
28. Принцип басейнового управління водними ресурсами.
29. Система охорони водних ресурсів в країнах ЄС.
30. Правова охорона підземних вод в ЄС.
31. Європейська стратегія з охорони ґрунтів.
32. Охорона земель від ерозії та деградації.
33. Екологічна політика ЄС щодо охорони лісів.
34. Охорона лісів в рамках Стратегії ЄС з біорізноманіття.
35. Захист лісів в рамках екологічної мережі «Natura 2000».
36. Європейська лісова стратегія до 2030 року.
37. Розвиток енергетичної політики ЄС.
38. Концепція єдиного європейського енергетичного ринку.
39. Розвиток енергетичного законодавства ЄС.

40. Використання відновлюваних джерел в ЄС.
41. Європейська політика у сфері регулювання промислового забруднення.
42. Поняття та значення інтегрованого екологічного дозволу.
43. Європейське законодавство щодо добрив.
44. Вимоги до використання азотних та фосфатних добрив.
45. Сертифікація добривних продуктів в ЄС.
46. Поняття та види екологічної сертифікації.
47. Терміни “eco”, “organic”, “BIO”.
48. Органи сертифікації органічної продукції в ЄС.
49. Процедура сертифікації органічного виробництва.
50. Сучасні тенденції у сфері екомаркування.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА

Поточний контроль з навчальної дисципліни включає *поточне, тематичне оцінювання* (з тем, визначених для аудиторного обговорення і самостійного опрацювання) та модульний контроль (усього 3).

Поточний і тематичний контроль передбачає оцінювання:

- результатів аналізу навчально-методичних і довідкових матеріалів;
- участі в дискусії під час лекційних занять;
- підготовки виступу до занять із презентацією (чи без);
- підготовки індивідуальних завдань за вибором здобувачів вищої освіти;
- виконання творчих завдань на основі перегляду медіатекстів (лекцій іноземною мовою) з теми обговорення тощо.

Модульний контроль проводиться у тестовій комбінованій формі (комп'ютерне чи на паперових носіях). Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється після кожного контрольного заходу.

По завершенню семестру – іспит.

Засоби оцінювання результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Природоохоронне право ЄС» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне усне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- аналітичні звіти, доповіді, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Оцінка за лекційне заняття виставляється за активність здобувача в дискусії, якість конспекту.

Оцінку на практичному занятті здобувач отримує за виконані задачі, командні проекти, зроблені доповіді, презентації, реферати, есе, активність під час дискусій.

Під час модульного та підсумкового контролю засобами оцінювання результатів навчання з дисципліни є стандартизовані комп'ютерні тести в системі БНАУ Moodle.

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється за чотирирівневою шкалою – «2», «3», «4», «5».

Критерії оцінювання результатів навчання за 4-рівневою шкалою

Показники, бал	Критерії оцінювання
«Відмінно», 5	Завдання виконано у повній мірі. Здобувач вищої освіти демонструє вміння аналізувати і оцінювати психолого-педагогічне і методичне явище, процеси, при цьому застосовує методи індукції та дедукції, узагальнення у ході аналізу конкретних ситуацій, вміє робити самостійні висновки, інтерпретувати й критично осмислювати, обґрунтувати свої твердження.
«Добре», 4	Завдання у цілому виконано на 75 % обсягу, проте є певні недоліки у виконанні роботи – ознаки неповноти, недостатньої аналітичності та критичності, фактичні помилки, недостатність розуміння опрацьованого матеріалу. Здобувач вищої освіти здебільшого виявляє навички аналізувати і оцінювати явища, робити самостійні висновки.
«Задовільно», 3	Завдань виконано частково, не більше ніж на 60 %. Подаються розрізнені факти, називаються психолого-педагогічні та методичні явища, однак слабо виявлено при цьому здатність аналізувати й інтерпретувати опрацьований матеріал. Здобувач вищої освіти не повною мірою орієнтується у виявлених фактах, недостатньо обґрунтовує твердження та висновки.
«Незадовільно», 2	Здобувач вищої освіти не виконав 60 % завдання. Порушено факти, виявлено невміння аналізувати дидактико-методичні явища, факти, події, нездатність робити самостійні висновки та їх обґрунтувати.

Підсумковий бал з навчальної дисципліни обчислюється як середнє арифметичне значення (САЗ) всіх отриманих балів і переводиться у 100-бальну шкалу за формулою:

$$БПК = \frac{САЗ \times \max ПК}{5},$$

де *БПК* – бали з поточного контролю; *САЗ* – середнє арифметичне значення усіх отриманих здобувачем балів (з точністю до 0,01); *max ПК* – максимально можлива кількість балів з поточного контролю. Відсутність на занятті без його опрацювання у формулі береться за «0».

Шкала оцінювання успішності здобувачів вищої освіти

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		іспит	залік
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C	Задовільно	
64–74	D		
60–63	E		
35–59	FX	Незадовільно (незараховано) з можливістю повторного складання	

1–34	F	Незадовільно (незараховано) з обов'язковим повторним вивченням
------	---	--

**Розподіл балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти
за підсумкового контролю «іспит»**

Види робіт	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	Іспит	Загальний бал
Максимальний бал	10	20	10	10 (10 x 3)	30	100

Перелік науково-технічних засобів навчання

У процесі вивчення дисципліни використовується система інформаційних ресурсів: дидактичні, програмні, мережа Інтернет, бібліографічні, бібліотечні. Серед них нормативно-правова база (директиви, регламенти ЄС, рішення Європейського Суду): офіційний сайт європейського законодавства **EUR-lex**, офіційний сайт Європейського Союзу **europa.eu**, сайт Європейського агентства з навколишнього середовища **eea.europa.eu**, інтернет-ресурси, періодичні видання, матеріали наукових конференцій.

Засоби унаочнення та взаємодії:

1. Мультимедійні презентації у програмах Microsoft Office Power Point, Canva.
2. Відеоматеріали з каналу Youtube та публічні відеолекції іноземною мовою в записі.
3. Роздавальні матеріали – таблицні й схематичні основи, інфографіка тощо.
4. Засоби зворотного зв'язку – інтерактивна дошка Padlet, сайт для інтерактивних презентацій і голосування Mentimeter.
5. В умовах дистанційного навчання – застосунки платформи для відеоконференцій Zoom, Google Meet, освітня платформа BNAU MOODLE, Google Classroom.

Необхідне матеріально-технічне забезпечення:

- аудиторного навчання: дошка аудиторна, мебльоване навчальне приміщення, комп'ютерне обладнання (ПК/ноутбук + мультимедійний проектор), Wi-Fi.
- дистанційного: мережа Інтернет, електронні пристрої, у т.ч. персональні.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Екологічна політика і право ЄС: навч. посіб. / В.В. Ладиченко та ін. Київ: Видавничий цент НУБіП України, 2019. 363 с.
2. Європейський Союз: навч. посіб. / за ред. А.О. Бояра, С.В. Федонюка. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
3. Орехов С.М. Міжнародно-правове регулювання охорони довкілля в Європейському Союзі : монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 382 с.
4. *A Guide to EU Environmental Law*. Edited by A. Rowell & J. van Zeben / University of California Press, 2021.
5. *Research Handbook on EU Environmental Law* / Edited by M. Peeters, M. Eliantonio. 2020. URL: <https://books.google.com.ua/>

Допоміжна література:

1. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів від 2 лютого 1971 року // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_031
2. Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_223. 24. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин від 23 червня 1979 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_136
3. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19 вересня 1979 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_032
4. Протокол до Конвенції ООН про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 13.11.1979 року про скорочення викидів сірки або їх транскордонних потоків, принаймні на 30 відсотків від 8 липня 1985 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
5. Віденська конвенція про охорону озонового шару від 22 березня 1985 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_088
6. Монреальський протокол по речовинах, що руйнують озоновий шар від 16 вересня 1987 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_215
7. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату від 9 травня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_044
8. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 5 червня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_030

9. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат від 22 травня 2003 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_164

10. Про створення Європейського агентства з навколишнього середовища та Європейської системи спостереження та інформації про стан навколишнього середовища: Регламент Ради 1210/90 від 7 травня 1990 року // OJ L 120. - 11.05.1990. - р. 1.

11. Про свободу доступу до інформації з навколишнього середовища: Директива Ради 90/313/ЄЕС від 07.06.1990 р. // OJ L 158. - 23.06.1990. - р. 56-58.

12. . Щодо всеохоплюючого запобігання і контролю забруднень: Директива Ради 96/61/ЄС від 24.09.1996 р. // OJ L 257. - 10.10.1996. - р. 26.

13. Про захист видів дикої фауни і флори шляхом регулювання торгівлі представниками таких видів: Регламент Ради 338/97 від 9 грудня 1996 року // OJ L 61. - 03.03.1997.

14. Про оцінку впливу на стан довкілля окремих проектів та програм: Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року // OJ L 197. - 21.07.2001. - р. 30-37.

15. Про впровадження електроенергії з відновлювальних джерел енергії на внутрішньому ринку електроенергії: Директива 2001/77/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 вересня 2001 року // OJ L 32/55. - 02.02.2001.

16. Decision (EU) 2022/591 of the European Parliament and of the Council of 06/04/2022 “On a General Union Environment Action Programme to 2030”. *Official Journal of the European Union*. L 114/22. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022D0591>

17. The European Green Deal: Communication from the Commission of 11.12.2019 // EUR-lex official website of the EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>

Обіюх Н. М. Методичні вказівки для виконання аудиторної та самостійної роботи з дисципліни «Природоохоронне право ЄС» здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»/ уклад. Н. М. Обіюх. Біла Церква: БНАУ, 2023. 50 с.

Обіюх Наталія Михайлівна

Редактор О.О. Грушко

Комп'ютерний набір:

Комп'ютерна верстка:

Здано до складання

Підписано до друку

Формат 60×84 Ум. друк. арк. Тираж .

Зам. Ціна

Сектор оперативної поліграфії РВІКВ БНАУ
09117, м. Біла Церква, Соборна площа, 8/1; тел. 3-11-01